

JERZY BOSOWSKI

Uniwersytet Opolski, Wydział Teologiczny

<https://orcid.org/0000-0002-8138-6595>

PATRICK PULLICINO, *The Science of Ezekiel's Chariot
of YHWH Vision*

[Tytuł na okładce i stronie tytułowej]

*The Science of Ezekiel's Chariot of YHWH Vision
as a Synthesis of Reason and Spirit*

[Tytuł na stronie 3]

Richmond (UK): Tiger of the Stripe, 2023, ISBN 978-1-904799-74-0, 290 s.¹

(Recenzja książki)

Prorok Ezechiel jest niezwykłym prorokiem. Należy do Proroków Wielkich – obok Izajasza, Jeremiasza i Daniela. Jednak Ezechiel był jedynym prorokiem, który został powołany na wygnaniu w Babilonii i tam głosił słowo Boga skierowane nie tylko do wygnańców, ale także do pozostałych w ziemi Izraela.

Księga Ezechiela rozpoczyna nowy gatunek literacki – judaistyczną apokaliptykę. P. Pullicino ma tego świadomość („Ezechiel jest głównym wczesnym przedstawicielem literatury eschatologicznej”, s. 2–3).

W tym gatunku odgrywają ważną rolę wizje i systemy liczbowe. Prorok w swej Księdze stawia „kamienie milowe” w teologii judaistycznej, które miały wpływ na teologie chrześcijańskie.

Pierwszym „kamieniem milowym” jest słowo kluczowe w tytule recenzowanej książki: „rydwan”. Kolejnymi „kamieniami milowymi” są: odpowiedzialność indywidualna, a nie zbiorowa (por. Ez 3,16-21; Jr 31,29 oraz Ez 18,1-32, szczególnie: 18,4; 18,10-18; 18,20-28.30, a także 33,1-20) oraz wizja nowego miasta, nowej świątyni, nowych przepisów prawa (tzw. Tora Ezechiela) i nowy podział ziemi (por. Ez 40–48).

¹ W języku angielskim recenzja została opublikowana w: Bosowski, J., „Patrick Pullicino. The Science of Ezekiel's Chariot of YHWH Vision as a Synthesis of Reason and Spirit, Richmond (UK): Tiger of the Stripe, 2023, pp. 290, 978-1-904799-74-0”, *The Polish Journal Of Biblical Research* 22/1–2 (43–44) (2023) 159–162.

Ten pierwszy „kamień milowy” zmienił myślenie Izraelitów o Bogu. W czasach kiedy król Salomon budował świątynię jerozolimską (por. 1 Krl 6–9), a po zakończeniu budowy chwała Boga Izraela zamieszkała w niej (2 Krn 5,13-14). Wtedy zaczęło się pojawiać się przekonanie, że „nasz Bóg mieszka razem z nami”. Bóg jest statyczny i mieszka w Jerozolimie.

Tymczasem w Ez 1 okazuje się, że Bóg jest mobilny. Potrafi się przemieszczać (z Jerozolimy do Tell-Abib jest ok. 1500 km). Do tego służy mu tron-rydwan („rydwan”, hebr. *merkawa*). W wizji Ezechiela rydwanu nie ciągną konie jak w rydwanach ziemskich. To „cztery istoty żyjące” poruszają rydwan (Ez 1,5; dopiero później [Ez 10,1] prorok nazwie je „cherubami”).

Wizja rydwanu Bożego (Ez 1) była wielokrotnie badana, opisywana i komentowana. Trzeba było mieć odwagę, żeby podjąć się badań naukowych po wielokroć przebadanego tekstu. Wyjściem było opracowanie nowego (niezbadanego) aspektu. To zawarte jest w drugiej części tytułu: „jako synteza rozumu i ducha”. Rozum i wiara to są zagadnienia z zakresu teologii fundamentalnej.

Książka zaczyna się spisem treści (s. V–X), następnie jest umieszczony abstrakt, w którym m.in. są skróty używane w książce (s. XIII–XVI), oraz wstęp (s. XVII–XXI).

Główna treść książki rozpoczyna się na s. 1. i jest podzielona na 13 rozdziałów:

- 1) Tło Ezechiela i Księgi;
- 2) Tło wizji rydwanu;
- 3) Środkowy poziom: istoty żyjące;
- 4) Dolny poziom: koła rydwanu;
- 5) Górny poziom: chwała Boga Izraela;
- 6) Racjonalność i pomiar u Ezechiela;
- 7) Metafora i rozumowanie symboliczne;
- 8) Duch u Ezechiela i rydwanu;
- 9) Hierarchie i rozmyta epistemologia;
- 10) Ruchy rydwanu;
- 11) Interakcja rozumu i Ducha;
- 12) Racjonalność, nauka i objawienie;
- 13) Coda: znaki trynitarnie; nauka.

Każdy rozdział zawiera analityczne opracowania i składa się z kilku, a czasem kilkudziesięciu (21 w rozdziale 3.) podtytułów. Pod koniec jest zamieszczonych 12 dodatków:

- 1) Księga Henocha (apokryf Starego Testamentu, powstał od ok. 170 r. p.n.e. i przed końcem I w. n.e.; zawiera teksty m.in. apokaliptyczne);
- 2) Fragmenty Księgi Ezechiela wspominające o kołach Rydwanu Jahwe;
- 3) Kluczowe cechy obiektów;
- 4) Główne teofanie w Piśmie Świętym (oprócz Ezechiela);

- 5) Ez 47,1-5 (potok wypływający z nowej świątyni);
- 6) Apokalipsa 6,5-6; Ap 7). Trójpoziomowa klasyfikacja fragmentów Pisma Świętego;
- 7) Trójpoziomowa klasyfikacja obiektów w Ezechielowej wizji rydwanu Jahwe;
- 8) Ruchy rydwanu Jahwe;
- 9) Zespół stresu pourazowego;
- 10) Biblijne wagi i miary;
- 11) Typowe cechy „istot żyjących”.

Jak widać, po samym spisie treści można się zorientować, że jest to bardzo szczegółowe opracowanie, które zmierza do interpretacji chrześcijańskiej. „Dodatki” dotyczą zależności zarówno w Księdze Ezechiela, jak i w innych księgach.

Aparat naukowy autora jest poprawny. Wystarczy podać przykład z punktu „Czy stworzenia reprezentują istoty duchowe, czy doczesne?” (s. 51). Autor zaczyna od słów: „Przy pierwszym pojawieniu się rydwanu (Ez 1,5) słowo *ḥayyôt* jest tłumaczone jako «istoty żyjące». Jednak przy ich drugim pojawieniu się (Ez 10,1) użyte jest słowo *kērûbîm*”. Autor potrafi dostrzec różnice w tekście. Zatem sięga do literatury przedmiotu. Najpierw prezentuje stanowisko Daniela I. Blocka: „Ezechiel mógł nie rozpoznać istot żyjących jako cherubinów przy ich pierwszym pojawieniu się, ale kiedy ponownie zobaczył wizję Rydwanu (Ez 10,1), był w stanie rozpoznać je jako cherubiny”². Następnie podaje interpretację Davida J. Halperina, który jest przekonany, że nazywanie „istot żyjących” „cherubami” jest późniejszym dodatkiem³. P. Pullicino jest przekonany, że skoro „istoty” są w stanie funkcjonować razem, to posiadają ludzki rozum, i odwołuje się do Tomasza z Akwinu⁴. Według Akwinaty aniołowie nie posiadają rozumu. Dlatego w dalszej części rozprawy będą traktowane jako rodzaj aniołów i są nazywane „istotami żyjącymi”.

Dalej wnioskuje, że skoro „istoty żyjące” mają skrzydła, a także cechy ludzkie i zwierzęce, symbolizuje to, że poruszają się one między sferą Boską i ziemską. To tylko mała próbka warsztatu naukowego.

W ostatnim rozdziale („Coda: znaki trynitarne; nauka”), w podpunkcie pierwszym („Trynitarne znaki w wizji rydwanu”) niejako jako podsumowanie, autor pisze (s. 252–253): „Podążając za interpretacjami D.I. Blocka, które widzą w Ezechielu zarówno Chrystusa, jak i Ducha Świętego, możliwa jest trynitarna interpretacja wizji rydwanu. Pojawienie się Chwały Boga Izraela jako «podobieństwo człowieka» sugeruje Chrystusa. Postać ta siedziała na tronie, który znajdował się na «firmamencie». Wygląd tronu przypominał szafir. Niebieski był kolorem szaty Aarona i jest jednym z trzech kolorów:

² D. I. BLOCK, *The Book of Ezekiel, Chapters 1–24* (New International Commentary on the Old Testament; Grand Rapids, MI 1997) I, 320.

³ D. J. HALPERIN, „The Exegetical Character of Ezek. X 9-17”, *Vetus Testamentum* DOI: 10.2307/1517382 129-141, 137.

⁴ É. GILSON, *The Christian philosophy of St. Thomas Aquinas* (New York 1956) II, 2, 49.

niebieskiego, purpurowego i szkarłatnego kapłańskiego efodu (Wj 39,1). Niebieski jest zatem świętym kolorem w Starym Testamencie, a szafirowy tron może być reprezentacją obecności Boga Ojca. W Starym Testamencie Bóg Izraela pojawia się na «jakimś dziele z szafirowych kamieni» (por. Wj 24,10), który ma podobieństwo do wyglądu podobizny męczyzny na szafirowym «tronie» w wizji Rydwanu JHWH⁵.

„D.I. Block wskazuje, że kiedy Chrystus mówi do Nikodema: «nikt nie może wejść do królestwa Bożego, jeśli się nie narodzi z wody i z Ducha» (J 3,5), to wypowiedź ta odnosi się do Ez 36,26: «Ducha nowego tchnę w was». W tym fragmencie Ewangelii Jana Jezus utożsamia zatem Ducha Świętego z «duchem» z Księgi Ezechiela⁵».

Recenzowaną książkę warto polecić szczególnie środowiskom chrześcijańskim. Księga Ezechiela, ze względu na trudny tekst, nie jest często czytana. W USA jest sporo pastoralnych komentarzy do Ez, ale nie naukowych. W tej książce zagadnienia są przedstawiane w sposób naukowy (rzetelny, weryfikowalny, oparty o współczesną literaturę). Ponadto autor prezentuje logiczne wywody. Księga Ezechiela powstała ok. 2500 lat temu w środowisku babilońskim, jednak została napisana w języku hebrajskim. Jest istotna i aktualna do dzisiaj, szczególnie dla (w wielu miejscach) środowisk, które posługują się postchrześcijańskim sposobem myślenia.

Autorowi, który rozpoczął tą publikacją swoją drogę naukową, należy życzyć dalszych odkryć i przygód intelektualnych z Księgą Ezechiela.

⁵ D. I. BLOCK, *By the River Chebar. Historical, Literary, and Theological Studies in the Book of Ezekiel* (2013) 15.